

Notes sobre alguns *picapedres* a la Mallorca tardomedieval

MARIA BARCELÓ CRESPI**

En els anys de transició a la Modernitat són molts els mestres picapedrers documentats, sovint formant autèntiques nissagues que integren diferents membres d'una mateixa família. Sens dubte els més coneguts són els Sagrera¹ però no es poden deixar de banda els Vilasclar² i els també felanitxers Pou i Cifre, i els noms de Jaume Fàbregues, Gregori Galmés, Simó Xipra i tants altres. Tots ells componen el conjunt dels vertaders artífex de les construccions de la Mallorca de l'etapa tardana del gòtic treballant tant en obres públiques com en particulars, tant a la Ciutat com a la Part Forana.

No sempre resulta fàcil establir una aproximació a la trajectòria personal i professional de cadascun d'ells per les poques dades conservades i pel tipus d'informació que registren. En una primera aportació tractarem de Mateu Forcimanya i de les famílies Creix i Seguals.

MATEU FORCIMANYA

Un mestre picapedrer a tenir en compte, coetani dels damunt anomenats, és Mateu Forcimanya. Es sabut que era fill i l'hereu de Miquel Forcimanya, ciutadà, el qual posseïa unes cases prop de la Quartera.³ D'ell s'ha dit: "También llamado imaginaire entre nosotros, está documentada no sólo su estancia en Mallorca entre 1460 y 1468 sino también el prestigio de su buen hacer profesional, hasta que marcha a Nápoles en 1469, disgustado asimismo de su clientela mallorquina".⁴

Sembla que anà a Nàpols en dues ocasions, abans de 1460 i després de 1469. El més probable és que s'hi hagués traslladat per primer cop amb el grup dels Sagrera o dels Vilasclar.

---

* Aquest article forma part de la investigació emmarcada en el projecte "Vivir en Mallorca medieval: documentación e iconografía", núm. PB 98-0166 del Programa Sectorial de Promoción del Conocimiento subvencionat pel Ministeri d'Educació.

** Universitat de les Illes Balears.

1 Gabriel ALOMAR: *Guillem Sagrera y la arquitectura gótica del siglo XV*, Barcelona, 1970.

Gabriel LLOMPART: "Sagreriana menor", *BSAL*, 39 (1983), 407-434.

Ramon ROSSELLÓ VAQUER: *Mestre Guillem Sagrera*, Felanitx, 1976.

2 Maria BARCELÓ CRESPI: "Notes sobre els Vilasclar, *picapedres*", *BSAL*, 49 (1993), 127-140.

3 Segons consta en una dada del 18 d'agost de 1461. ARM, Prot. M-241, 145v.

El llinatge Forcimanya és més aviat poc freqüent en el marc de l'antroponímia medieval mallorquina. Se'n troben a Llucmajor. A tall d'exemple, hi ha referència a un tal Antoni i a Miquel Forcimanya de Llucmajor (29 gener 1457). ARM, Prot. M-236, 61v-62. El 1460 Miquel Forcimanya de Llucmajor es casà amb Praxedis filla de Gerald Pellicer del mateix poble. A 1460 s'esmenta un Macià Forcimanya de Llucmajor. Juan ROSSELLÓ LLITERAS: *Registra Sponsalium Ecclesiae Maioricensis "Concessos"*, Vol. III 1460-1461, Palma, 1982, 12 i 48. Una altra referència és de na Margoï Forcimanya que anomenava procurador Miquel Clar, ferrer. ARM, Prot. C-245, 15v. (31 agost, 1527).

4 Gabriel LLOMPART: "Sagreriana menor", *BSAL*, 39, 1983, 409.

L'hospital general de la Ciutat de Mallorca fou creat el 1458 i els jurats *sabent que mestre Mateu Forsimaya picapedrer lo qual és bon mestre de son art e tal que en aquest regne ne se'n trobava hun altre semblant d'ell ço és de subtilitat de son ofici e aquell stava e habitava en la ciutat de Nàpols ab sa muller e tot son domicili lo qual havia transpostat en la dita ciutat, han encarregat a Vicenç Roig que es troba en Nàpols pregar-li torni ací rebent 10 lliures cada any per esser capmestre de las obres del dit spital*. Degué tornar entorn del 1460.⁵

Els jurats com a incentiu li havien oferit la coneguda franquesa de prevere per un període de deu anys, cosa que concediren. Però el dilluns 27 de desembre de 1467 es retreia que li eren degudes en concepte de salari més de 60 lliures per la qual cosa es menava plet entre la Universitat i el dit Mateu. El mestre amenaçava en tornar-se definitivament a Nàpols i així ho féu.⁶

La majoria de les dades que d'ell es conserven són de caràcter particular. Vet aquí alguns exemples: una primera notícia és del 2 de desembre de 1450 tot reconeixent, en relació a un cens, posseir 15 lliures de Tomàs Serra, ciutadà.⁷ Entre aquelles referides a reconeixement de deutes per compres efectuades de diversos articles i objectes el 14 de gener de 1460 confessava deure a Mateu Massot, paraire, 28 lliures per un drap vintè pla negre.⁸ La compra de certa quantitat de llana neta el 1467 (?) li ocasionà un dispendi de 20 lliures, 3 sous i 9 diners a pagar a Onofre Planes, mercader.⁹ Al llarg de 1468 comprà diversos draps que li ocasionaren una despesa de: 17 lliures a favor del mercader Mateu Rei per un drap bruneta setzè que volia *causa navigandi*;¹⁰ 12 lliures a Berenguer Talens per un drap blanc setzè *per vestir*;¹¹ 20 lliures i 13 sous al mercader Gabriel Vilapriu per 10 quintars (que eren quaranta-sis peces) *caseorum sive formatges* de Sardenya a raó de 2 lliures el quintar *et volo causa navigandi ad partes Valencie*;¹² 14 lliures al mercader Pere de Verí per un cortinatge blanc de tela *et volo ad opus domus mee*;¹³ 24 lliures i 10 sous a Llorenç Cirera per 10 quintars de forment de xeixa i 10 quintars de forment roig *et volo causa provisionem domum mee*.¹⁴ I l'any següent eren 13 lliures i 13 sous els deguts a Joan Jambé, pintor, per certes robes que havia rebudes d'ell mercantívolament;¹⁵ 10 lliures i 10 sous al mercader Gabriel Huguet per la compra de set canes de tela d'Holanda *et volo ad opus domus mee*.¹⁶

Altres notícies deriven de la compra o venda de censals com la datada el dimecres 2 de desembre de 1450 quan reconeixia haver rebut 15 lliures pel preu de 24 sous censals.¹⁷

⁵ El 30 de juliol de 1462 Mateu Forcimanya nomenava procurador Pere Ametller, mercader, per a que cobràs el que li era degut per diverses persones de la ciutat de Nàpols. ARM, Prot. A-99, 16v.

⁶ ARM, EU 13, 95-95v. Citat per Onofre VAQUER: "Immigrants a Mallorca a la segona meitat del segle XV", *BSAL*, 55 (1999), 356.

Val a dir que en Forcimanya no era un immigrant sinó que la franquesa li era concedida com un reclam perquè tornàs.

⁷ ARM, Prot. F-96, 189.

⁸ ARM, Prot. C-115, 12v.

⁹ ARM, Prot. C-214, 68v. (20 de desembre).

¹⁰ ARM, Prot. C-200, 284. (no s'especifica dia).

¹¹ ARM, Prot. M-256, 12. (25 de gener).

¹² ARM, Prot. C-213, 33. (28 de juny).

¹³ ARM, Prot. C-213, 35. (1 de juliol).

¹⁴ ARM, Prot. C-213, 108v. (1 de setembre).

¹⁵ E. AGUILÓ: "Notes y documents per una llista d'artistes mallorquins dels segles XIV y XV", *BSAL*, XI (1906), 253-254. (23 de febrer).

¹⁶ ARM, Prot. C-214, 18-18v. (26 octubre de 1469 ?).

¹⁷ ARM, Prot. F-96, 189.

També el localitzam actuant de testimoni. El 16 de juny de 1468 testimoniava en l'acte de venda d'una esclava de nom Juliana de vint-i-cinc anys pel preu de 115 lliures per part de Llorenç de Marí, cavaller, a Jaume Morei d'Artà.¹⁸

Manco documentades són les seves intervencions en obres conegudes. Com ja s'ha dit fou capmestre de la construcció de l'església de l'hospital general que degué iniciar-se entorn del 1460. Ara bé, en relació a aquest edifici el dia 11 de setembre de 1487 en sessió del Gran i General Consell es presentava una proposta encaminada a aconseguir un ajut institucional per continuar les obres de l'església de l'hospital general.¹⁹ Hom expressava la necessitat d'una església adequada *per quant la qui vuy és és molt xicha e los officis se han a fer en lo pati de la dita casa*. Per tal motiu semblava tant a eclesiàstics com a seglars *fos feta altre sglésia conforma a la casa del dit hospital* i així no haver de celebrar els oficis en el pati. Com que *l'església s'és ja comensada* i considerant la obra esser tan santa i justa, s'acordà que del tall corrent fossin donades 300 lliures *en condició que en la primera clau de la dita sglésia hagen esser scolpides les armes de la present universitat*. Alhora els jurats Miquel Goxat i Pere Espanyol decidiren traspasar a la dita obra els diners que els corresponien com a encarregats de recaptar el dit tall però volien que *sia fet un rataula bell per al cap de la dita nova sglésia*.

La intervenció del mestre Forcimanya es degué concretar només en l'inici de l'església, tot just retornat d'Itàlia perquè és sabut que el 1497 Amador Creix assumí les obres i era tractat com a mestre de l'església de l'hospital.

Apart d'aquest edifici, el 1464 participà en la reparació de la murada prop de la porta de Santa Catalina. El dia 8 de gener els jurats proposaven al Consell *la reparació del mur de la present ciutat del qual ha cahuda certa part pres lo portal de Sancta Catarina*.²⁰ Tres dies més tard s'arribava a un conveni entre els jurats i diferents picapedrers en relació a la pedra que s'havia d'aportar, mides i preu i els terminis de realització de l'obra. Mateu Forcimanya es comprometia amb 150 graons de pedra de Rafalbeig cada un dels quals hauria de tenir el gruix de pedra de galga i l'amplària de pedra rodona disminuïnt de 8 a 5 palms i havia de ser pagat a raó de 12 diners el palm; també havia d'entregar 25 dotzenes de pedra de galga *al for e preu segons ha promès lo dit Pere Montserrat e en la forma e manera de la sua obligació*, és a dir a raó de 19 sous la dotzena. I afegia *e per assò atendre e complir ha obligat si mateix personalment en nom de depòsit e comanda e tots sos béns*.

De bell nou el 3 de febrer de 1468 els jurats signaven un contracte amb els picapedrers Bartomeu i Pere Cifre per adobar un trast del mur que era caigut entre la porta del Sitjar i la porta Plegadissa sota la direcció de Mateu Forcimanya. El contracte contemplava, entre altres, aquests punts:

- a) els dits picapedrers havien de reedificar el trast de mur, que estava enderrocant, amb pedra de Rafalbeig construint el peu de la mateixa manera que aquell que ja estava fet a la bestorre nova la qual es trobava al costat del mur caigut.
- b) el trast s'havia de paredar amb dues pedres de fil i un bursenc per a lligar millor l'obra amb la reblada. La reblada o mescla havia de ser feta d'aquesta manera: una senalla de grava nova, una senalla d'argila de la que

¹⁸ ARM, Prot. A-279, 154.

¹⁹ ARM, AGC 13, 26-26v. Document publicat per Gabriel LLOMPART: "Miscelánea de arquitectura y plástica sacra mallorquina (siglos XIII-XVI)", *Analecta Sacra Tarraconensia*, 46 (1973), 102-103.

²⁰ ARM, AGC 9, 27v.

sortia del mateix trast i una senalla de calç. El paredament de pedra s'havia d'abeurar de calç i d'arena prima del Coll d'en Rebassa o de la vinya de n'Antoni Colom perquè aquesta classe d'arena *fa bona liga ab la calç e millor que no fa la arena qui.s salada*.

- c) des de l'obra de pedra en amunt s'havia de tapiar de bona argamassa com la de la bestorre nova. La mescla de l'argamassa de tapiar estaria composta de dues senalles de grava nova de la Riera, una d'argila i tres de calç.
- d) el crui enregistrat a la bestorre per la caiguda del mur seria ben adobat, lligat i fortificat.
- e) els jurats determinaren que el capmestre de les obres seria mestre Mateu Forcimanya a consell del qual lo dit Cifra haie a ffer la dite obre.
- f) el preu concordat per aquesta obra (els jurats hi posarien la calç) fou de 500 lliures a pagar dels béns de la Universitat. La dita quantitat es pagaria de la forma següent: 1/4 d'entrada, 1/4 quan s'hauria fet un terç de l'obra, 1/4 acabat un altre terç de la construcció i 1/4 finalitzada tota l'obra. Per part dels picapedrers responien els seus propis béns i per part dels jurats els de la Universitat.²¹

A Nàpols, on acudiren deixebles i seguidors de Guillem Sagrera, Forcimanya consolidà amb torres angulars octogonals, a manera de contraforts, la façana de la capella palatina del Castel Nuovo, després del terratrèmol que sofrí la ciutat el 4 de desembre de 1457. Les torres semblen una clara imitació de les de la llonja de la Ciutat de Mallorca. En dita capella havia intervingut Guillem Sagrera sense que avui quedi rastre del seu quefer. De la mateixa manera és obra de Forcimanya la claraboia obrada en pedra de Mallorca. En definitiva, acabà la capella els murs de la qual eren antics, dels temps dels Anjou, i havien estat decorats amb pintures al fresc de Giotto, totes perdudes per les nefastes seqüeles del terratrèmol esmentat.²²

S'atribueixen també a Forcimanya certes intervencions en el Palazzo del Principe, a Fondi.

Sens dubte fou un dels continuadors de l'obra de Sagrera en el regne napolità quan ja hi triomfava l'estil renaixentista. Amb Forcimanya l'art gòtic català hi té la seva darrera expressió.²³

ELS CREIX

Martí Creix

Vivia a la illeta de Joan Domingo, segons una talla de 1478, molt a prop del convent del Sant Esperit, a la parròquia de Sant Miquel.²⁴

Poques notícies ens han arribat de la seva actuació professional. L'any 1468 juntament amb el també picapedrer Jaume Fàbregues ostentà el càrrec de sobreposat de l'ofici dels picapedrers de la Ciutat. El dilluns dia 5 de setembre d'aquell any en representació del gremi nomenaven procurador Galceran Avinyó, notari, perquè es fes

²¹ ARM, EU 13, 101.
 Maria BARCELÓ CRESPI: "Adobs en la murada de la ciutat de Mallorca (1450-1500)", *BSAL*, 45 (1989), 159-160.

²² Gabriel ALOMAR: *Guillem Sagrera y la arquitectura gòtica del siglo XV*, Barcelona, 1970, 186.

²³ Gabriel ALOMAR: *Guillem Sagrera y la arquitectura gòtica del siglo XV*, Barcelona, 1970, 186, 241 i 243.

²⁴ Maria BARCELÓ CRESPI: *Ciutat de Mallorca en el trànsit a la Modernitat*, Palma, 1988, 253.

càrrec de totes les causes i litigis del dit ofici i per la qual cosa cobraria un salari de 30 sous.²⁵ El 1481 Martí Creix exercia la funció de mestre picapedrer de les obres reials de la Ciutat de Mallorca. Succeí Cristòfol Vilasclar després de mort, tot i que la tasca fos reclamada per Jaume Sagrera.²⁶

Pel que fa a la seva faceta de mestre d'obres el dia 9 de gener de 1451 es signava un contracte entre Martí Creix i els representants de la confraria dels teixidors de lli per tal de construir una capella a l'església del Sant Esperit del convent dels trinitaris de Ciutat.²⁷ Efectivament, prometia a Bartomeu Pareta, Bernat Mulet, Jaume Romaguera, Antoni Asbert, Joan Aulet, Melcion Jover, Gabriel Palou i Gabriel Salvà, teixidors de lli i prohoms de la confraria de dit ofici, edificar-hi una capella a l'altar de la Mare de Déu de l'Esperança. En els capítols Creix es comprometia a:

- *procehir la capella d'equí amunt de pedra picada, pedre de Rafelbeg de maya prima profer vos de pendre los drests que la capella ha yo don-li setza palms de cana d'entrada e trenta palms de cana de cara de terra fins alt a la clau.*
- *fer les represses dels archs de pedra de aquesta que yo obre lo portal de Sent Nicholau la qual és pedre fort, profer vos de fer-vos les represses de fullatges.*
- *fer-vos les archades ab bossells hi ab copades.*
- *fer la clau de tal pedre com les represses e fer-hi lo senyal de la vostra bandera o lo senyal que vosaltres volreu fer-hi encara més fullatges entorn entorn (sic) de la clau.*
- *dar-vos la capella fort e stanya he durable tant com obra de església puga durar a vostre pler sia de mostrar-la a quants picapedres vos vullau per que si arrades si troben yo so prest de tornar-hi. E a vosaltres yo us deman axí com ga hauria parlat ab los senyors de sobreposats e ab alguns senyors de pròmens sab Déu que de aquesta preguat que yo que la fes per cent sinquante lliures sens dir que no y ha aguany. Emperò pus axí és yo le us atorch per les cent sinquante lliures malorquinas e fer-me'n les pagues axí com vosaltres conexerets. Profer vos de dar-vos la capella bella e acabada per tot lo mes de juliol e si Déus hi dóna bon temps en la mar per rahó de la pedre porà esser que en aquest poch temps de dar-le-us acabada per tot lo mes de abril si vosaltres me teniu los diners aparellats prech a Déus per selut que sia ab vosaltres e ab nos amen.*

Testificaven l'acte Joan Berard, doctor en lleis, i Bartomeu Saguer, prevere.

Seguint amb la seva activitat professional, un altre encàrrec li vendria per iniciativa de la dona Joaneta, vídua del mercader Jaume Company. Joaneta havia decidit, i comptava amb la llicència del bisbe i del Capítol, pagar una capella a la clastra de la Seu, prop de la capella de l'Angel Custodi. El dia 26 d'agost de 1472 es signava el contracte entre Joaneta i Martí Creix en el qual s'establien els detalls de la construcció i s'estipulava el preu de 250 lliures a satisfer en terminis.²⁸ El mestre picapedrer es comprometia a:

- *fer la dita capella la qual haurà de ampla vint palms e de entrada vint hi dos palms e de altària ten alta com la capella del reverend mestre Johan Girard mestre en Teulagia de la orde de Sent Domingo.*
- *fer dins la capella hun carner de pedra de Reffalbeig lo qual haurà deu palms de amplària, deu palms de altària e XIII palms de llargària.*
- *enpeymentar la dita capella de peyment de Reffalbeig.*

²⁵ ARM, Prot. A-279, 165.

²⁶ Ramon ROSSELLÓ VAQUER: *Cronicó felanitxer. Apèndix. S. XIII-XVI, Felanitx, 1986.*

²⁷ ARM, Prot. M-191, 5v-6.

²⁸ ARM, Prot. P-367, 83-84. Document publicat per Gabriel LLOMPART: "Maestros albañiles y escultores en el Medievo mallorquín", *BSAL*, 49 (1993), 268-269.

- *fer las branchas del principal de la capella dels peus fins alt ço és tot lo deventer de la claustra de pedra de Lumajor de la bona e tot lo buc e la caixa de pedra de Portal de la bona e la clau de la dita capella de pedra de Lummajor.*
- *ffer en les represas del principal àngells ab les armes vostres e de vostre marit a cascuna part e a les represes de dins promet fer los quatre evangelistes. En la clau de la dita capella Nostra Dona ab lo Jhesús al bras e hun xipell entorn entorn (sic).*
- *fer en la dita capella hun altar en lo qual haurà una peça de Refalbeig de peiment de llarc de deu palms e sinc palms de amplària e hun palm de Monpaller de gros ab quatre pilars de pera de Refalbeig ab hun grahó devant lo dit altar.*
- *metra en totes les dites coses la pedra, cals, guix, tot lo pertret e totes altres coses necessàries a compliment de la dita capella.*

Ja el mateix dia Martí reconeixia haver rebut de Joaneta 25 lliures de nombre de les 250 lliures convengudes. N'eren testimonis Vicenç Canet de Petra i Bartomeu Costa, ciutadà.²⁹

Juntament amb el seu fill Amador el dia 3 de febrer de 1480, es comprometia a fer unes obres al casat de la vinya dels rics mercaders Manuel i Lluís de Pau Pardo pel preu de 70 lliures.³⁰ Obres que es torbarien a cobrar segons es dedueix d'una dada del dissabte 25 de novembre de 1480 en la qual s'indica que Martí Creix i Amador Creix, pare i fill, picapedrers i ciutadans de Mallorca, reconeixien que Manuel i Lluís de Pau Pardo els havien pagat 40 lliures, a part d'altres 20 lliures, per una obra realitzada a la seva vinya.³¹ I encara anys després, en concret el dissabte 17 de juliol de 1484, Martí de bell nou admetia que Manuel de Pau Pardo li havia entregat 5 lliures i 14 sous restants de major quantitat per una escarada feta per ell i els seus fills *in domo vinee vestre*.³² En el contracte pare i fill es comprometien a:

- *mudar lo portal maior que és vuy en dia en la vinya e tornar-lo a fer de bel nou en altre loch [...] e paredar lo dit portal maior e lo portal nou maior prometem fer de bolsura de una pedra e miga de larch a tota lur despesa de totes coses acceptar que los dits Manuel e Luís han a pagar les pedres de la bolsura tansolament e no altre.*
- *fer una scala en la dita vinya la qual haurà nou pams d'ample e los scalons tots de una peça de dita mida e ab lo ramblador de peces grans ensemps ab quatre babions e ab totes les altres coses necessàries axí de cals, guix, jornals [...] de bona pedra de Rafalbeix.*
- *fer en la dita vinya tants portals e finestres e ximeneres e archs com los dits Manuel e Luís de Pau Pardo voldran e eligiran e en aquells lochs ho part hon per ells los serà manat e axí mateix prometen fer cantonades altes e baixes payments e parets allà hon los serà manat per CXXV dotzenes de bona pedra de Rafalbeix portada a despesa de nosaltres dits Martí e Amador Creix mesa e hibrada ab tots los pertrets necessàries cals guix jornals mesió nostra e de totes les altres coses necessàries.*
- *fer e obrar tanta paret a pedra e morter com los dits Manuel e Luís voldran créixer la cuyna e lo rebost dins en lo coral de la dita vinya per a fer ultra la cuyna, latrines e rebost tan alt com és la primera cuberta a nostra costa e mesió de jornals exceptat que en dues coses los dits Manuel e Luís de Pau Pardo haïen e sien tenguts donar-nos dos catius que.ns ajuden aquells que los dits Manuel e Luís nos voldran donar per ajudar a fer dita paret e dar los los pertrets.*

²⁹ ARM, Prot. P-367, 85v.

³⁰ ARM, Prot. C-110, 36-36v.

³¹ ARM, Prot. S-27, 49.

³² ARM, Prot. C-205, 46v-47.

Entre altres obres, sembla que a principis dels anys 50 treballava un portal de l'església de Sant Nicolau segons s'ha apuntat en tractar de la capella del convent trinitari.

Tal vegada intervengués en les obres d'una capella al convent del Carme. L'indici ve donat per una dada datada el 19 d'abril de 1460 quan Martí actuava de testimoni en l'acord establert entre els obrers de la capella i el picapedrer Bartomeu Pons, Francesc de Brossa i Rubert de Dameto, ciutadans, i Silvetre Batle, prevere, acceptaven el compromís de Bartomeu Pons pel qual portaria en el termini de quinze dies 50 dotzenes de pedra de galga de la pedrera situada baix el castell de Bellver cap a Portopí, per a l'obra de la capella de Sant Abdon i Sant Senén de l'església del convent del Carme. Els esmentats obrers prometien entregar-li 54 lliures a pagar en terminis.³³

Es de presuposar que Martí Creix no treballava sol sinó que devia tenir la seva pròpia colla. Un tal Joan Creix va intervenir amb ell en les obres de la capella del convent del Sant Esperit esmentada abans. No consta quin parentiu existeix entre un i altre. Probablement es tracta de germans. Així mateix comptava amb els seus fills. Per altra banda, el mestre tenia aprenents i així, per exemple, es coneix un contracte d'aprenentatge del 7 de juny de 1458 en què Lluç Marsà d'Andratx col·locava el seu fill Bernat Marsà de setze anys amb Martí Creix durant un any i mig per aprendre l'ofici de *pedrapiquer*.³⁴ Tal vegada es tractàs d'un parent de Bernat Marsà, picapedrer, conegut d'en Creix ja que actuà de testimoni al seu favor en el contracte de la capella de la Seu.

De la mateixa manera tenim documentat Martí Creix actuant de testimoni. Una primera dada és del 9 de gener de 1451 i fa referència a Martí i a Joan Creix, picapedrers, prestant testimoniatge en una venda de censals.³⁵ Altrament, el 24 de novembre de 1457 dóna fe en un acte sobre uns censals de Gaspar Genovard.³⁶

Amador Creix

Una primera intervenció en l'art de la construcció la veiem junt al seu pare en la vinya dels Pardo. Però la seva participació més important és sens dubte en l'església de l'hospital general. Es sabut que a més de Mateu Forcimanya també Amador Creix en fou capmestre.

El 25 de febrer de 1497 se'l documenta com a mestre de l'església de l'hospital general quan Felip de Pacs, un dels administradors de dita església, passava comptes amb el mestre Creix. També rep aquest mateix tractament quan Pere Güells, picapedrer, es refereix a un deute de 8 lliures, 12 sous i 6 diners *tam de omnibus jornalibus per me factis usque in presentem diem pro scidendo lapides in locho de la Pedrera ad opus dicte ecclesie*.³⁷

Entre les deixes del propi Felip de Pacs, àlies de Conilleres, ciutadà, especificades en el seu testament³⁸ datat el dia 11 de setembre de 1499 figuraven:

33 ARM, Prot. F-78, 43v.

34 ARM, Prot. M-183, 61.

35 ARM, Prot. M-191, 5v.

36 ARM, Prot. M-181, 253v.

37 ARM, Prot. M-634, 23-24.

Document publicat per Gabriel LLOMPART: "Maestros albañiles y escultores en el Medievo mallorquín", *BSAL*, 49 (1993), 271.

38 ARM, Prot. S-608, 23v.

Item lego operi ospitalis generalis videlicet in ajutorum portalis ecclesie dicti ospitalis quadraginta duodenas lapidis vulgo dicti de galda.

Item lego magistro Amatori Crex lapicide seu illi magistro qui dictum faciet portalem insolutum mercedis seu jornalium suorum decem libras.

Una dada del 4 de juny de 1496 ens assabenta que a l'inventari de Rafel Salt, ciutadà, hi ha una referència a Amador Creix, picapedrer, que li feia un censal per Carnestoltes de 2 lliures i 4 sous per unes cases situades prop de Santa Margalida, davant la síquia.³⁹

Jaume Creix

Un altre membre de la família és Jaume Creix, fill de Martí i de la seva muller Caterina. Vivia a la parròquia de Sant Miquel, prop del poador de na Xona. Malgrat disposar de poca informació envers la seva actuació com a picapedrer, sabem que assolí l'important encàrrec de mestre constructor de la Seu. Morí el 10 de juny de 1512.⁴⁰

Així mateix obren algunes notícies diverses que ajuden a situar Jaume Creix en el seu context quotidià. El 28 de febrer de 1499 era testimoni del testament de Clara, muller de Joan Ferrer, paraire.⁴¹ El dilluns 7 de desembre de 1506 juntament amb la seva muller Caterina venia a Joan Borràs, prevere, 4 lliures censals a pagar per la festa de la Immaculada Concepció de la Verge, les quals gravaven un alberg que tenien a la parròquia de Sant Miquel prop de la Mercè.⁴² El 4 de desembre de 1510 de bell nou actuava de testimoni.⁴³

Una notícia del 17 d'abril de 1516 al·ludeix a un tal Jaume Creix, picapedrer, i a Asbert Salom, moliner (sembla que eren cunyats) en relació a l'heretat de la sogra, sobre una casa situada prop de la carnisseria de dalt.⁴⁴ Deu referir-se a fets anteriors perquè com s'ha dit havia mort el 1512.

Joan Creix

Ja s'ha esmentat en tractar de Martí. Una dada a afegir és la del 15 de novembre de 1458 quan Joan Creix, picapedrer, i la seva muller Damiana venien a Joan Colom, vidrier, una casa del dit Creix *una cum orto seu viridario* contigu. Estava situada a la parròquia de Sant Miquel *in vico vulgariter dicto dels Homs coram çequia aque que discurret per dictum vicum* i que comprà de la dona Lluca, vídua del paraire Joan Piris el 1454. Un dels confrontants era l'hort del convent del Carme. Sobre dita casa gravaven diversos censos i el preu de venda fou de 20 lliures.⁴⁵

³⁹ ARM, Prot. P-451, 218.

⁴⁰ ACM, Llibre de Sacristia 1.512, núm. 1.197, 47.

Gabriel LLOMPART: *Miscelánea documental de pintura y picapedrería medieval mallorquina*, Trabajos del Museo de Mallorca, 55, Palma, 1999, 87.

⁴¹ ARM, Prot. Prot. C-226, 163v.

⁴² ARM, Prot. P-402, 105-105v i Prot. P-447, 355 i 357-360.

⁴³ ARM, Prot. M-720, 60-61.

⁴⁴ ARM, Prot. S-622, 76.

⁴⁵ ARM, Prot. C-120, 34.

Una filla de Joan Creix, Joaneta, va contreure matrimoni amb el picapedrer Bernat Marca el primer dia de juliol de 1459 a l'església de Sant Jaume. Hi actuaren de testimonis Sanxo Calbo, picapedrer, i Joan Roig, teixidor de llana.⁴⁶

ELS SEGUALS

Una altra nissaga de picapedrers, més o menys contemporània a l'anterior, era la integrada per alguns membres de la família Seguals, que en la documentació apareix també amb les grafies de Saguals, Çaguals, Caguals.

Macià Seguals

Potser sigui el més conegut d'entre ells encara que són molt poques les seves obres identificades.

L'any 1441, i més concretament el dia 10 de març, es signava un contracte entre els jurats i els picapedrers Cristòfol Vilasclar i Macià Seguals per fer i continuar obres en la síquia de l'aigua de la Ciutat segons el que ja s'havia estipulat amb els jurats anteriors.⁴⁷ D'entrada se'ls pagarien 100 lliures per part del clavari distribuïdes pels conceptes següents: mossèn Bernat Guitart, un dels jurats lliurava 7 lliures, 12 sous i 6 diners a compliment de paga d'aquelles 205 lliures 9 sous i 6 diners per l'obra ja feta fins el dia present; el mateix dia, 25 lliures per obres fetes en la dita síquia actuant de testimonis el notari Nicolau Mianes i Bernat Pasqual, verguer; el dijous 6 d'abril foren 30 lliures per obres en la dita síquia i actuaren per testimonis Bernat Pasqual, verguer, i Jordi Pont, exactor dels jurats; el dijous 11 de maig cobraren 37 lliures i 16 sous per les obres fetes en la síquia, actuant de testimonis Nicolau Mianes, notari, i Guillem Caules, exactor. Aquest mateix dia Bernat Guitard juntament amb Cristòfol Vilasclar i Macià Seguals comunicaren a Julià Pisà, notari i escrivà de la Universitat que amb el siquier i altres *són stats e anats personalment a la dita cèquia e han comptades les pedres meses en la dita obra e atrobat los dits mestres haver meses en la dita obra XXXVI dotzenes de pedres les quals fet compte entre aquelles a raó de dues lliures XI sous és stat atrobat ells esser pagats íntegrament de tota la dita obra.*

De bell nou el mestre Seguals tornà treballar en la síquia de l'aigua. En el mes d'agost de 1442 es signaren entre els jurats i diferents picapedrers dos contractes encaminats a pal·liar la dèbil situació de la síquia.⁴⁸ Un d'ells, del que no coneixem dia ni mes, comprometia als germans Guillem, Cristòfol i Bartomeu Vilasclar a més de Macià Saguals, tots ells picapedrers, en els següents punts:⁴⁹ els picapedrers estaven obligats a fer l'obra necessària a la síquia per la qual entrava aigua dins la Ciutat en un trast que, abans, havia acceptat fer el mestre Jaume Mates prop de la porta del Sitjar pel preu de 50 lliures. Es tractava de *dues archades de pedra de Reffelbeix bona, fermes e stables segons una mostra de paper per nosaltres feta e als dits honorables jurats liurada és tret e pintat*. S'afegien detalls com que la dita obra *muntarà en alt ab alambor saguint la obra vella fins al pont*, que sobre els arcs hi hauria dues filades de pedra *sobra les*

⁴⁶ Juan ROSSELLÓ LLITERAS: *Registra Sponsalium Ecclesiae Maioricensis. "Concessos", Vol. III 1460-1461*, Palma, 1982, 49.

⁴⁷ ARM, EU 7, fol. 24-25.

Sobre la nissaga dels Vilasclar, vegeu Maria BARCELÓ CRESPI: "Notes sobre els Vilasclar, 'picapedres'", *BSAL*, 49, 1993, 127-140.

⁴⁸ Maria BARCELÓ CRESPI: "La síquia de l'aigua de la ciutat (segle XV)", *Mayurqa*, 24 (1997-98), 33-42.

⁴⁹ ARM, EU 7, fols. 140v-141v.

quals serà la cèquia construïda e edificada, que el peu d'un arc prop del pont tendria tres pedres bursenques e en lo mig entre dos archs ha pujar la obra de quatre pedres e de sinch pedres de bursench i que els arcs s'havien d'omplir de bon reble així com de bona argamassa so és de tres sanalles de grava e dues de cals. En un document del dimarts 4 de setembre consta que els picapedrers Cristòfol Vilasclar i Macià Seguals prometien als jurats fer obra en la síquia de la Ciutat en el tram que se'ls assignaria remetent-se a uns capítols a l'efecte signats el 3 d'octubre de 1440.⁵⁰

Queda clar que el seu quefer professional ja era reconegut en la dècada dels anys quaranta. N'és una prova el que el dia 5 de juliol de 1447 davant els notaris Antoni Catany i Pere Martorell es concertava un contracte d'aprenentatge entre Blai Mauri, de la ciutat de Foix en el comtat del mateix nom, i el mestre Macià Seguals per tal que Blai n'aprenqués l'ofici.⁵¹

Com s'ha explicat abans per al cas de Mateu Forcimanya, l'acord subscrit entre els jurats per refer un trast de la porta de Santa Catalina el 1464 implicà diferents picapedrers i un d'ells fou Macià Seguals qui es comprometia amb 50 graons de la mateixa pedra, forma i preu i 12 dotzenes i mitja d'altra pedra.⁵²

Altres dades són interessants per situar la persona en el context del seu temps. A tall d'exemple: el dia 1 de gener de 1446 actuava de testimoni en l'acte de venda per part d'Andreua, vídua de Pere Sala, vidrier, juntament amb Jaume Fàbregues, picapedrer, dels drets que tenien sobre una esclava de nom Margalida de nació de russos a Nicolau Folch, argenter, pel preu de 110 lliures;⁵³ el 18 de maig de 1460 reconeixia deure a Pere Gualseny 40 sous pel preu de dues quarteres de forment de Sicília;⁵⁴ el 10 d'abril de l'any 1461 tornà a prestar el seu testimoni en aquest cas en l'acte de donació d'una casa per part de Gil Monyós a Nicolau de Bruges situada en el call dels jueus, a la parròquia de Santa Eulàlia, en un carreró dit del Fornet;⁵⁵ i de bell nou ho tornà fer pel maig de 1478.⁵⁶ Per altra banda, era posseïdor d'una casa a la parròquia de Santa Creu la qual pagava 18 sous de lluïsmes a la procuració reial.⁵⁷

Degué ser el pare de Macià, Pere i Tomàs, tots tres picapedrers.

Macià Seguals, fill

Es documenta com a testimoni el 8 de març de 1492;⁵⁸ igualment el 19 d'octubre de 1501,⁵⁹ el 15 de març de 1503 en un reconeixement de deute per part d'Antoni Castelló, assaonador;⁶⁰ el 5 d'abril de 1513, juntament amb el germà Tomàs, quan admetia haver rebut 24 lliures de Joan Mas, paraire.⁶¹

⁵⁰ ARM, EU 7, fol. 119.

⁵¹ Gabriel LLOMPART: "Sagreriana minora", *BSAL* 39 (1983), 432.

⁵² ARM, AGC 9, 27v.

⁵³ ARM, Prot. M-169, 60v-61.

⁵⁴ ARM, Prot. C-115, 76.

⁵⁵ ARM, Prot. M-240, 206.

⁵⁶ ARM, Prot. C-206, 235.

⁵⁷ ARM, RP 3.881, 3.

⁵⁸ ARM, Prot. M-252, 159v.

⁵⁹ ARM, Prot. P-397, 173-173v.

⁶⁰ ARM, Prot. F-234, 21v.

⁶¹ ARM, Prot. M-672, 10.

La seva muller era Caterina i foren els pares d'un fill també de nom Macià. Aquest, d'entrada, no seguiria la tradició familiar puix que es coneix el contracte pel qual el 17 d'abril de 1497 el pare col·locava el fill, de quinze anys d'edat, amb Rafel Mir, paraire, per aprendre l'ofici durant un període de quatre anys i indicava que comptava amb la llicència de Perot Planes, sobreposat de l'ofici dels paraïres.⁶²

El dimecres 22 d'octubre de 1494 Macià subscriu un contracte amb Berenguer Vivot, donzell, en els capítols del qual s'estipulava el següent:⁶³

- Berenguer Vivot li donava llicència de poder fer en la seva possessió de Sa Porrassa tots els forns de calç que Macià volgués, tant fent-los de nou com reparar les olles dels que en temps passat hi foren fets. Alhora podria elegir-ne l'emplaçament.

- Berenguer Vivot li permetia prendre i tallar tota la llenya que hagués de mester en qualsevol lloc de la possessió per als dits forns excepte pins i mates encara que sí que podia esbrancar-ne.

- Macià restava obligat a pagar-li per cada forn i llenya 1 ducat d'or. A més, li entregaria 40 quarteres de calç per obres que en Vivot deia que volia fer a la possessió.

Es tractava de produir una matèria primera bàsica de gran interès en l'art de la construcció.

Pere Seguals

Una dada, del divendres 3 de novembre de 1503 assabenta que anomenava procurador Pere Valls, prevere beneficiat a la Seu a qui qualifica de *sororium meum* alhora que fa referència als seus germans Macià i Tomàs.⁶⁴

Del 2 de maig de 1509 data l'inventari dels béns de Pere Seguals, picapedrer, fet per la seva muller Margalida.⁶⁵ La veritat és que el seu patrimoni era molt minvat, sols un alberg petit on habitava i a més poc fornit de béns mobles, situat a la parròquia de Santa Eulàlia en el barri de la Calatrava.

Tomàs Seguals

Igualment dedicat a l'art de la picapedreria, les dades recopilades afecten aspectes personals i no tant professionals. Això no obstant, el 1494 va vendre pedra per a la reforma del moll de la ciutat.⁶⁶ Igualment el 7 d'octubre de 1504 prometia a Joan Riera, prevere, encarregat de les obres de la Seu, entregar pedra del cap d'en Feliu per a la fàbrica de la catedral a raó de 13 lliures la barcada portada a terra.⁶⁷

El dia 23 de novembre de 1489 es constituïa en fiança de Joan Miquel, picapedrer, i prometia pagar 32 lliures al pescador Joan Bolitxer; dia 21 de novembre de 1496 testimoniava en el contracte matrimonial d'Andreu Femenia, paraire, amb

62 ARM, Prot. P-392, 70-70v.

63 ARM, Prot. P-389, 142v-143.

64 ARM, Prot. P-399, 112.

65 ARM, Prot. P-987, 4-4v.

66 Pablo CATEURA BENASSER: *La reforma del Muelle de la Ciudad de Mallorca (1494-1495)*, Palma, 1984, 38.

67 ARM, Prot. C-265, 46v.

Caterina, filla d'Antoni Orpí, calafat;⁶⁸ el 2 de gener de 1498 reconeixia deure a Jaume Francesc Riera, ciutadà, 22 lliures, 9 sous i 1 diner per una partida de llana estrangera;⁶⁹ el 21 de maig de 1498 prestava el seu testimoniatge en el reconeixement de deute per part de Leonard Sitjar, paraire, i la seva muller Ursola de 19 lliures i 16 sous a Jaume Francesc Riera, ciutadà;⁷⁰ una referència de data ignota tracta d'un esclau concanviat entre Tomàs Saguals, picapedrer, i Domenico Pellici de Messina.⁷¹

El seu fill Joan tampoc no va seguir les passes professionals del pare. El dilluns 19 de febrer de 1498, amb llicència dels sobreposats de l'ofici dels paraires, col·locava el seu fill Joan Seguals amb Joan Bibiloni, paraire per aprendre'n l'ofici.⁷² Joan maridà amb una tal Caterina.⁷³

Nicolau Seguals

D'aquest picapedrer, és conegut el seu contracte matrimonial datat el 26 d'octubre de 1447. Podria tractar-se d'un germà de Macià, el pare. Maridà amb Caterina, filla de Joan Gual de Petra, el dot de la qual consistí en 60 lliures.⁷⁴ També se l'esmenta, el 29 d'abril de 1475, actuant de testimoni en l'acte de donació de Caterina, vídua del paraire Antoni Pujol, al seu fill Francesc d'unes cases a la parròquia de Santa Creu *in vico de la Rectoria*.⁷⁵

Jeroni Seguals

Una notícia del 8 de novembre de 1516 el presenta com a proveïdor de pedra quan encara no tenia vint-i-cinc anys. Aquest dia es signava un contracte entre dit Jeroni i el donzell Berenguer de Montornes i el mercader Miquel Mora, dos dels obrers de l'església parroquial de Santa Eulàlia, sobre la pedra blanca que en Seguals havia de portar per a l'obra de la referida església.⁷⁶ Els capítols del contracte contemplaven tres punts:

- Jeroni Seguals *serà tingut aportar tota aquella pedra blanca que serà master per dita obra y fàbrica y tots temps que per los magnífichs obrés raquesta serà y aquella dita pedra aportarà a la squaleta de la Portella [...] y no se haie sperar que aquella aport de la padrera tots temps que li sia dat temps per los dits obrés de quinze dies per poder aportar dita pedra la qual pedra ha de esser bona y no de scombra.*
- *los dits obrés són tinguts pagar-li la dita pedra çoés per cascuna dotzena de pedra vint-y-dos sous promatent dits obrés y obligant los béns de la dita obra [...] no pendran ni compreran pedra de altra persona sinó del dit Caguals. E no sols sia tingut lo dit Caguals dar pedra als dits obrés qui ara són més encare als qui après vindran si aquells ne volrran de ell per lo mateix preu.*
- *si lo dit Caguals no darà compliment de pedra axí com demunt és dit que en tal cars los dits obrés pusquen haver y comprar pedra de altra persona a cost y masió del dit Caguals.*

68 Juan ROSSELLÓ LLITERAS: *Registra Sponsalium Ecclesiae Maioricensis. "Concessos" 1496-97*, Palma, 1982, 117.

69 ARM, Prot. C-198, 5-5v.

70 ARM, Prot. C-198, 66.

71 ARM, Prot. C-206, 259.

72 ARM, Prot. P-393, 42v-43.

73 ARM, Prot. N-23, 73v-74.

74 ARM, Prot. M-181, 194.

75 ARM, Prot. A-100, 122v.

76 ARM, Prot. B-134, 85v-86v.

Malgrat no poder identificar moltes de les obres en què treballaren aquests picapedrers, no hi ha dubte que formaren part del conjunt de professionals de l'art d'obrar la pedra que seguiren directament o indirecta les petjades del mestratge de Sagrera. Sovint amics, col·laboradors o emparentats, ells i molts altres integraren la llarga nòmina dels anomenats *picapedres* de la Mallorca en els anys de transició a la Modernitat.

RESUM

En els anys de transició a la Modernitat són molts els mestres picapedrers documentats, sovint formant autèntiques nissagues que integren diferents membres d'una mateixa família. Sens dubte el més coneguts són els Sagrera o els Vilasclar. Tots ells componen el conjunt dels vertaders artífex de les construccions de la Mallorca de l'etapa tardana del gòtic treballant tant en obres públiques com en particulars, tant a la Ciutat com a la Part Forana. En aquesta ocasió tractam d'acostar-nos a la trajectòria personal i professional de les famílies Creix i Seguals, així com del mestre Mateu Forcimanya.

RESUM

A lo largo de los años de transición hacia la Modernidad son muchos los *mestres picapedrers* documentados y con frecuencia formando auténticos clanes integrados por diferentes miembros de una misma familia. Sin lugar a dudas los más conocidos son los clanes de los Sagrera o de los Vilasclar. Todos ellos componen el conjunto de los artífices de las construcciones que caracterizan la etapa tardía del gótico mallorquín. Su actividad se manifiesta tanto en obras públicas, como privadas realizadas indistintamente en *Ciutat* como en la ruralía. En esta ocasión se intenta acercarse a la trayectoria personal y profesional de las familias Creix y Seguals, así como la del *mestre* Mateu Forcimanya.

ABSTRACT

In the years of transition to the Modern Age, there are many documented quarrymen, usually forming real clans, involving different members of the same family. With no doubt, the most known of them are Sagrera and Vilasclar. All of them form the group of real craftsmen responsible of the constructions of Mallorca during the golden age of the Gothic, working both in public and particular buildings, both in the city and the countryside. In this occasion, we are trying to approach to the personal and professional evolution of Creix and Seguals families, as well as master Mateu Forcimanya.